Fakta 2025:08

Miljöövervakning av asknätfjäril 2024

Den starkt hotade asknätfjärilen (Euphydryas maturna) inventerades under 2024 års larvkolonisäsong i artens utbredningsområde i länet, väster om Hallstavik i Norrtälje kommun.

210 larvkolonier hittades, vilket är det lägsta antalet sedan den årliga uppföljningen började. Glädjande var dock att flera helt nya förekomster hittades i områdets nordöstra del.

Bakgrund

På uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholm har Naturföretaget under sensommaren och hösten 2024 utfört en inventering av asknätfjärilskolonier i Norrtälje kommun. Inventeringen sker inom ramen för artens åtgärdsprogram (Eliasson 2008) och genomfördes på 20 kända lokaler. I slutet av inventeringsperioden besöktes även ett antal nyupptagna hyggen med förhoppningen att hitta nya förekomstlokaler. Enstaka fynd av vuxna fjärilar har under senare år gjorts strax väster om länsgränsen, nordost om väg 76 vid samhället Sanda. Därför låg fokus på området nordost om det kända utbredningsområdet. Asknätfjäril *Euphydryas maturna* är klassad som starkt hotad (EN) i 2020 års rödlista och har minskat kraftigt såväl i Sverige som i hela övriga utbredningsområdet. Idag finns arten bara på ett fåtal platser i Sverige, dels väster om Hallstavik i Stockholms och Uppsala län, dels vid Nora och Lindesberg i Örebro län. Arten är känslig för uttorkning i alla stadier och påverkas negativt av utdikning. Ett annat problem är att den ena värdväxten (ask) minskar i skogen. Till viss del sker det på grund av askskottssjuka, men också att det inte finns något produktionsintresse för ask i modernt skogsbruk. Den andra värdväxten, olvon, kan vissa år drabbas av olvonbladbaggen, som helt kan kaläta buskar. Rapporten presenterar resultaten från årets inventering och jämför resultaten med tidigare års inventeringar. Förslag på åtgärder för att gynna asknätfjärilen presenteras också.

Åtgärdsprogram för hotade arter

Länsstyrelsen Stockholm

Metodik

Totalt 20 lokaler ingår i övervakningen, vilka alla är kända sedan tidigare. Lokalerna genomsöktes efter larvkolonier på värdväxterna ask och olvon. Vid fynd av larvkolonier noterades koordinater, art av värdväxt och antalet kolonier på värdväxten samt höjd på kolonier. För varje lokal noterades även tidsåtgång som mått på sökinsats.

Antalet larvkolonier bedömdes utifrån sammanspunna ask- och olvonblad per värdväxt. Där det fanns flera sammanspunna blad i direkt anslutning till varandra räknades det som en koloni. Om kolonier satt långt ifrån varandra och hade liknande utvecklingsstadie bedömdes de vara olika kolonier. Då arten hade ett relativt dåligt år 2024 med få kolonier var det relativt lätt att bedöma om olika blad tillhörde olika kolonier. Träd eller buskar som var helt inspunna eller kalätna påträffades inte. Kikare användes för att lättare hitta värdväxter på avstånd och för att söka högre upp i större askar.

Vid inventeringen utgick vi i första hand från punkterna för tidigare fynd (alla tidigare år) av larvkolonier, men eftersök på lämpliga ytor efter småplantor av värdväxterna gjordes som komplettering. Detta visade sig vara framgångsrikt på en del ytor där hyggen nyligen tagits upp eller röjning genomförts. För att kvalitetssäkra inventeringen gjordes en kalibrering med personal från Länsstyrelsen i Stockholms län där Miguel Jaramillo och Julia Stigenberg följde med vid ett besök till fjärilsvägen.

Ask och olvon märktes med naturvårdsband om plantorna tidigare var omärkta och stod i närheten av vägar för att undvika nedklippning, alternativt om det fanns röjningsbehov runt plantan. Svårupptäckta buskar som små olvon markerades även för att underlätta framtida inventering.

Inventeringen genomfördes mellan 4/9 och 13/9 av Tore Dahlberg och Ward Tamsyn. Därefter (till och med 18/9) eftersöktes arten på nyupptagna hyggen eller i närheten av befintliga lokaler nordöst om artens kända utbredning.

Datainsamling

Data samlades in i fält med appen Field Maps i mobiltelefon. Polygoner, punkter och linjer ritas in i appen och synkroniseras direkt i Länsstyrelsens geoportal. Data kan sedan tas ut från ArcGIS i olika format, t.ex. shapefiler. Noggrannheten är cirka 5–10 m. Koordinatsystemet är SWEREF 99 TM.

Resultat

Under årets inventering räknades totalt 210 larvkolonier av asknätfjäril i de 20 ytorna. Av dessa var 155 kolonier på ask, 54 på olvon och en på syren. Antalet ligger klart under medelvärdet och är det lägsta uppmätta sedan den systematiska övervakningen av populationen började 2006. Resultatet är något svagare än 2016 års inventering och en dryg halvering i jämförelse med resultatet från förra året. Jämfört med toppåret 2021 hittades mindre än en tiondel så många kolonier.

Årets inventering skedde en halv till en hel månad senare än fjolårets inventering. Detta i kombination med torrperioden under augusti kan ha gjort att några kolonier fallit av askarna innan inventerare kom fram till lokalen. Denna effekt är sannolikt ej särskilt stor. Förhållandet mellan antalet kolonier på ask i jämförelse med antalet kolonier på olvon ligger strax under 3:1, vilket är i linje med inventeringar under tidigare år. Det genomsnittliga antalet larvkolonier per buske eller träd som hade larvkoloni ligger lägre än föregående inventeringen på respektive 1,17 för ask och 1,2 för olvon.

Tabell 1. Totalt antal asknätfjärilskolonier inom de 20 lokalerna.

År	Antal kolonier
2012	282
2024	447
2014	363
2015	427
2016	271
2017	733
2018	437
2019	506
2020	1287
2021	3056
2022	1165
2023	543
2024	210

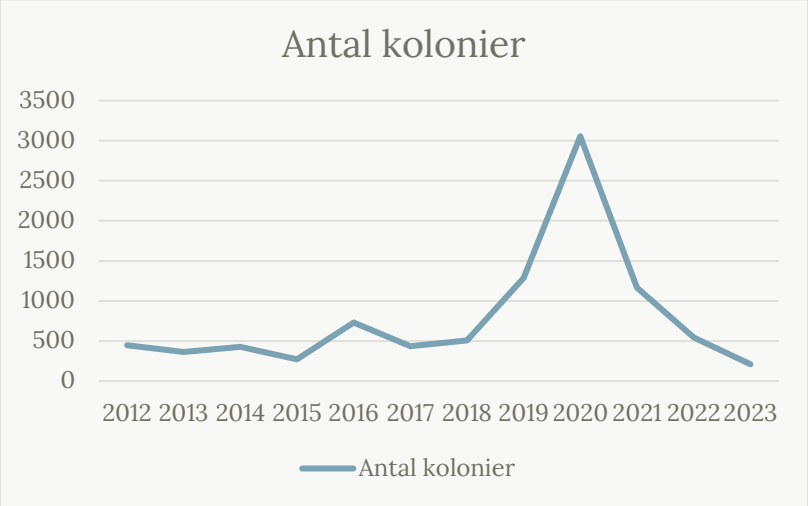

Figur 1. Utveckling av antal kolonier mellan åren 2012–2023 på de 20 lokalerna (21 under vissa år i början av serien).

På sex av de 20 lokalerna hittades inga kolonier. På dessa sex lokaler har en minskning skett under längre tid och försvinnandet av arten här var förväntat. Många lokaler hade mycket få kolonier under 2024. Bara en handfull lokaler hade fler än tio kolonier (se tabell 2). De flesta lokaler med mycket få eller inga kolonier är äldre hyggen där förhållandena för asknätfjäril succesivt har blivit sämre. Enstaka lokaler verkar dock i stort sett sakna kolonier, även om miljön ser lämplig ut för arten. Detta gäller för lokalerna N2000 *hygge Ö Aspdalsjön* och *Hygget Ö Boksjön*.

En minskning fastställdes på samtliga lokaler, förutom vid Rosudden, där populationen ligger kvar på en liknande låg nivå som året innan.

Tabell 2. Inventeringsresultat från 2019-2024 för de 20 inventerade lokaler.

Lokalnamn	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Fjärilsvägen norra	297	686	1201	334	107	71
Fjärilsvägen södra	9	76	137	62	34	12
Malsätra	12	18	73	82	51	17
Spångvreten	4	22	66	7	14	1
N2000 och hygge Ö Aspdalsjön	30	148	219	58	8	3
Blåkulla	18	44	85	28	17	5
Gillberga och hygge Ö Karlaplan	3	1	3	0	3	0
Fäpinan	0	3	3	0	2	0
Grönlund	6	5	22	24	13	4
Rosudden	42	42	97	57	4	5

Hansjön V	22	27	50	33	31	5
Simonstorpet	3	21	87	16	15	0
Skogsbilväg Ö Aspdalsjön	9	28	84	42	19	5
Hansjön S	1	2	22	33	10	8
Hygget Ö Boksjön	5	1	6	8	0	0
Hygge syd om Västerbacken	25	234	816	196	45	29
Mårdsjökärret	3	9	24	7	5	0
Askerännan	16	49	127	175	114	33
Björinge	0	0	17	40	39	12
Borgskogen	1	0	7	3	5	0
Total	506	1416	3146	1205	536	210

Inventeringsresultaten för 2017–2024 sammanställdes totalt för de 20 lokaler som övervakas årligen. Medelvärde för antal noterade larvkolonier per ask var för perioden 3,0 och för olvon 3,3. Vid årets inventering var det genomsnittliga värdet 1,16 och 1,2 för olvon.

Utöver de larvkolonier som hittades på kända lokaler besöktes ett flertal lämpliga ställen nordöst om det kända utbredningsområdet, mellan fjärilsvägen i syd, länsgränsen i väst, Edeboviken i öst och ungefär upp till samhället Lavarö i norr. Detta resulterade i fynd av fem nya lokaler med asknätfjäril, varav två öster om väg 76. Två av lokalerna norr om Grundsjömossarnas naturreservat hyser ett stort antal kolonier. 14 larvkolonier hittades på lokalen Lundås och nio på lokalen Gråska väst.

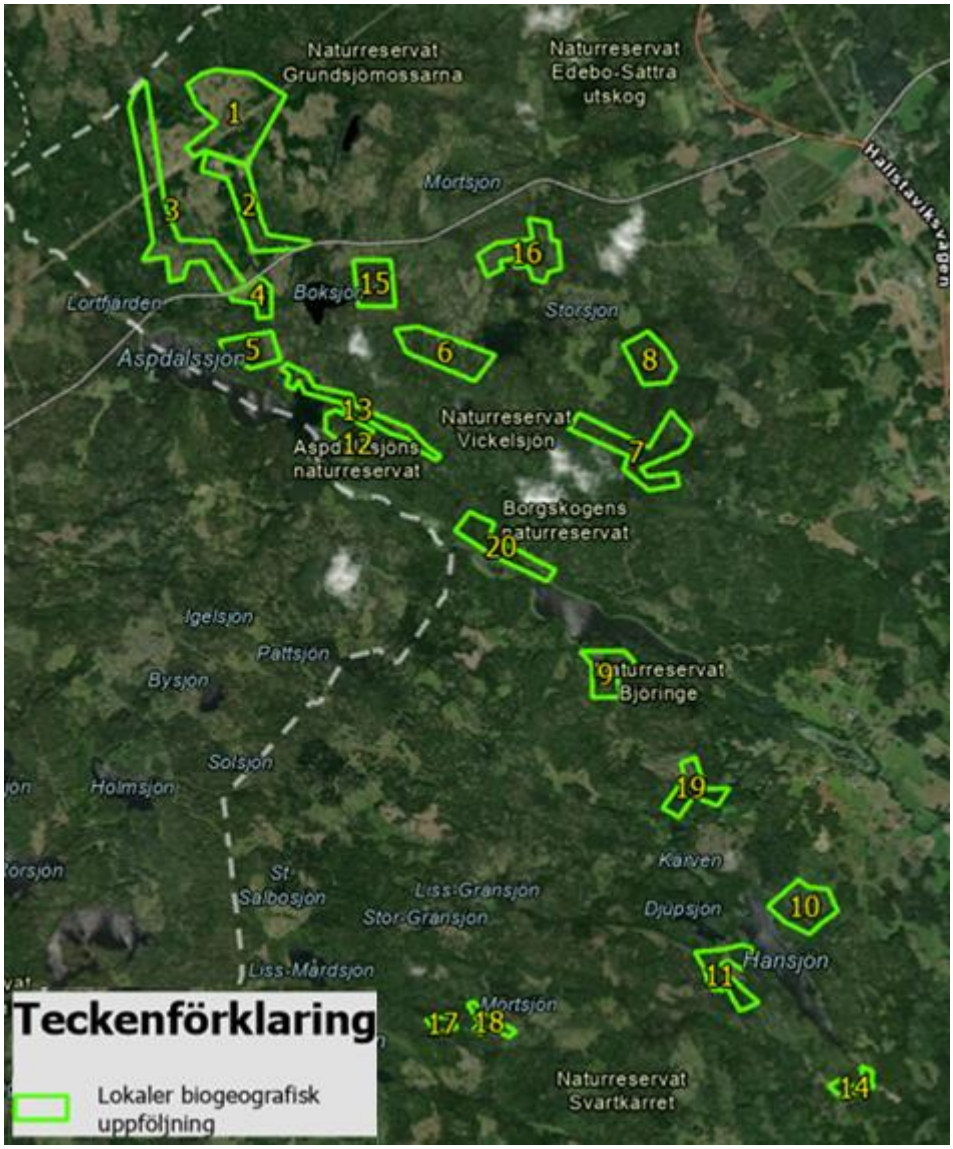

Figur 2. Besökta lokaler och hyggen i utbredningsområdet. Lokaler med grönmarkerad gräns är lokaler som övervakas årligen, numrerade 1–20.

Tabell 2. Beskrivning av lokalerna samt tidsåtgång per lokal som mått för sökinsats. Tid mäts i totalt antal persontimmar. Till exempel om en lokal tog 1 timme för två inventerare har den räknats till 2 timmar totalt.

Nr.	Lokal	Beskrivning	Tids-åtgång
1	Fjärilsvägen norra	Nyaste hygget är i bra skick för asknätfjäril. Röjning skulle dock behövas för att förlänga livslängden på lämplig miljö. Den äldre ungskogen har blivit mycket sämre redan. Stråken i öster längs med hänsyn behöver röjas och breddas för att bevara dem på längre sikt.	8 h
2	Fjärilsvägen södra	Lokalen ser bra ut.	3 h
3	Malsätra	Hygget i norr börja se bra ut för asknätfjäril. Värdväxten norr om den behöver friställas, alternativt vägkanterna breddas så att lokalen ska fungera långsiktigt.	3 h
4	Spångvreten	Hygget har blivit för igenvuxen. Några lämpliga olvonen strax intill vägen behöver friställas.	1,5 h
5	N2000 och hygge Ö Aspdalsjön	Lokalen ser lämplig ut för asknätfjäril. Dock relativt lite kolonier.	1,5 h
6	Blåkulla	Lokalen ser bra ut i närheten av stugan och även kring vildsvinsåteln. Östra delen börjar bli allt för skuggig.	2 h
7	Gillberga och hygge Ö Karlaplan	En del måttlig bra plantor av värdväxterna kring skogsbilvägen. Även en del nyupptaget hygge, dock utan värdväxter.	2 h
8	Fäpinan	Gläntorna som tidigare används har växt igen och behöver utvidgas.	1 h
9	Grönlund	Ungskogen behöver glesas ut kring askarna.	0,75 h
10	Rosudden	Lokalen ser bra ut, hygget norr om börjar bli för igenvuxet.	2 h
11	Hansjön V	Lokalen ser bra ut. De största unga askarna har dött.	3 h
12	Simonstorpet	En del av olvonen längsmed vägen är bortrjöda. Men en del lämpliga finns kvar, dock utan kolonier.	1 h
13	Skogsbilväg Ö Aspdalsjön	Hyggena i västra delen ser bra ut. Röjningar längsmed vägen har dock inte gett något resultat än. Inga fler värdväxter har dykt upp än.	1 h
14	Hansjön S	Västra delen ser bra ut, östra delen behöver röjning. Nyupptagen hygget sydväst om lokalen ser bra ut.	1 h
15	Hygget Ö Boksjön	Lokalen ser bra ut, dock inga kolonier.	2 h
16	Hygge syd om Västerbacken	Väldigt snårigt. Granarna börjar bli för stora, främst i östra delen av lokalen. Olvonen i norra delen har trängts undan av annan vegetation.	4 h
17	Mårdsjökärret	Börjar bli för skuggigt	0,75 h
18	Askerännan	Lokalen ser bra ut, röjning och viss gallring skulle behövas på sikt söder om vägen.	1,5 h
19	Björinge	Lokalen ser bra ut, röjning börja behövas.	1,5 h
20	Borgskogen	Skogen har växt upp för mycket, för skuggigt.	2 h

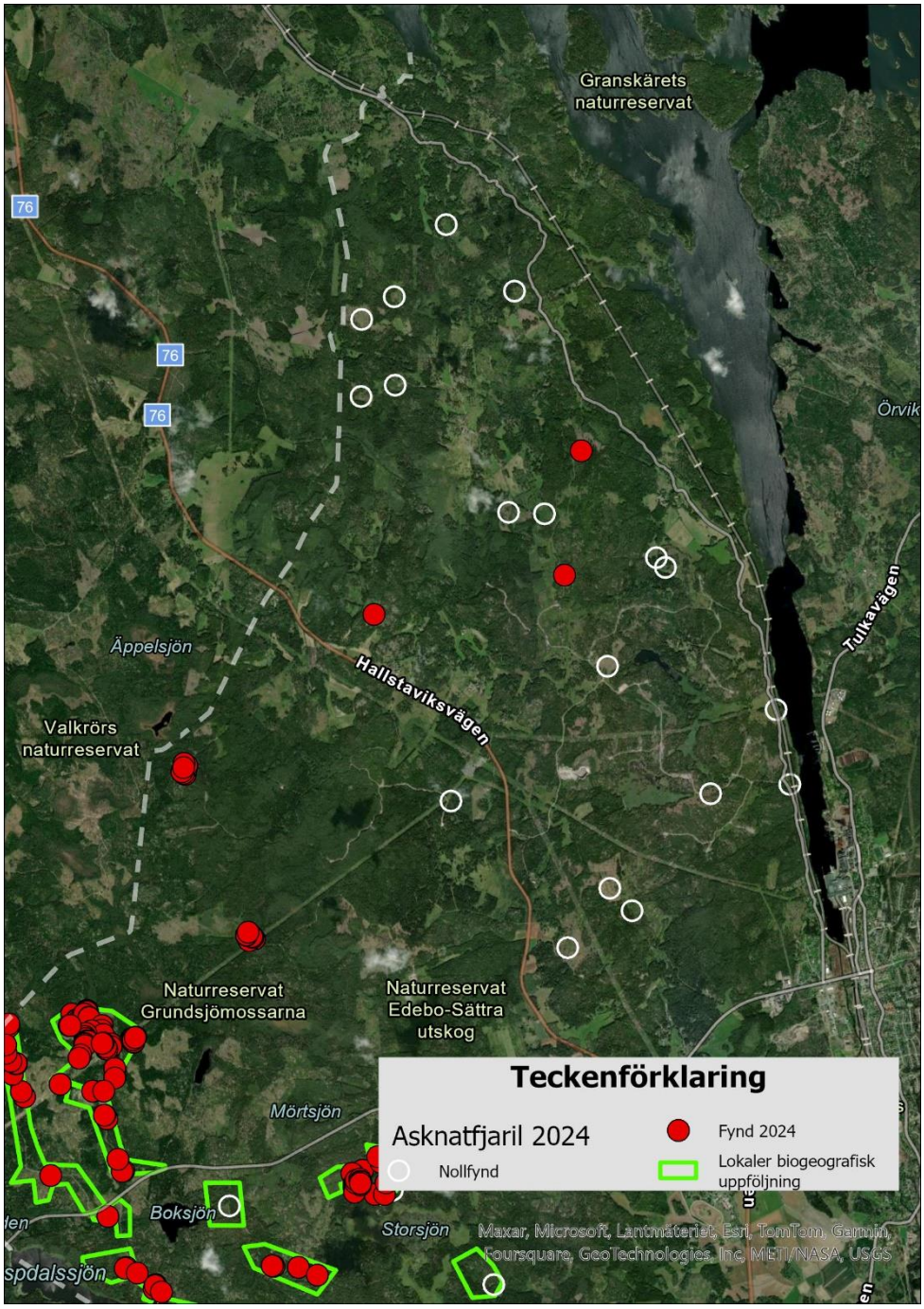

Figur 3. Översikt över de platser som inventerades efter larvkolonier efter årets uppföljning. Vita cirklar visar ställen där det finns lämplig miljö som genomsöktes utan resultat. Två nya lokaler med riklig förekomst hittades strax nordöst om det kände utbredningsområdet. Tre lokaler nordöst om Hallstaviksvägen hade enstaka larvkolonier.

Diskussion

Resultatet för årets inventering visar på en kraftig nedgång i jämförelse med föregående år. Metoden är samma som föregående år, bara tidsperioden skiljer sig något. Torrperioden under sensommaren kan ha orsakat en viss skillnad då vissa larvkolonier på ask kan ha ramlat av i förtid. Effekten är dock sannolikt liten då ingen väsentlig skillnad i förhållandet mellan antal kolonier på ask och olvon kunde uppmätas. I år var olvonen på flera ställen kraftigt angripna av olvonbagge, vilket gjorde de olämpliga för asknätfjäril. Älgbete bedöms vara ett ganska litet problem i år. Största problemen med älgbete fanns utanför de 20 ytorna på ett hygge väster om Gråska, som inte hade population av asknätfjäril vid besöket.

Nedgången var jämn över de flesta lokalerna. Därför är det sannolikt att den har orsakats av en annan faktor än skötsel. De allra flesta lokaler utgör dock hyggen som blir mindre och mindre lämplig med åren. Detta skulle kunna vara ett problem på längre sikt.

Positivt är att arten nu har bevisats förekomma långt nordöst om det befintliga utbredningsområdet. Enstaka kolonier har påträffats så långt som åtta km nordöst om det tidigare kända utbredningsområdet. Förekomsten i den delen av utbredningen är dock gles och antalet kolonier är lågt, även om habitatet ser bra ut på flera av de genomsökta lokalerna. Större förekomster hittades dock närmare det kända utbredningsområdet på yngre hyggen i närheten av fjärilsvägen. Det är oklart om arten har spridit sig hit relativt nyligen eller har funnits här oupptäckt. Fynd av en vuxen fjäril finns från 2023, strax nordväst om länsgränsen, öster om Hallstaviksvägen. Även enstaka fynd från tidigare år finns i området mellan Forsbol och Gråska. Sannolikt går det att hitta ytterligare lokaler på andra sidan av länsgränsen i Uppsala län.

Rekommendationer framåt

Det är viktigt att fortsätta med åtgärder för att gynna arten och att åtgärderna utförs med ett landskapsperspektiv. Området där arten har en känd förekomst idag har en diameter på cirka två mil. Inom detta område förekommer arten framför allt längs skogsbilvägar och på yngre hyggen. Vartefter träden växer upp på hyggena blir miljön succesivt sämre för fjärilen och skogsbilvägarna fungerar då som viktiga spridningskorridorer till nya hyggen. Tiden som ett hygge fungerar som livsmiljö för asknätfjäril kan förlängas genom att man frihugger kring värdväxterna ask och olvon. Över tid är det dock viktigt att skapandet av nya hyggen sker med viss regelbundenhet i tid och rum och att man vid avverkning sparar alla befintliga askar.

Eftersom omloppstiden ligger över 60 år är det dock viktigt att investera i mer permanenta livsmiljöer till arten som breda vägkanter och permanenta gläntor. De nuvarande hyggena är även resultatet av avverkning av mer småskaligt brukad skog. Avverkning av de produktionsskogar som nu växer upp kommer sannolikt inte leda till att lika bra livsmiljö skapas för arten, då skogsbruket intensifieras och blir mer storskaligt. På stora hyggen leder ökat vindfång och solinstrålning till torrare lokalklimat vilket missgynnar asknätfjärilen. I tabell 3 ovan finns översikt över hur statusen på de olika lokalerna ser ut. Vi rekommenderar att skogsbolag och andra större markägare avsätter delar av avverkade ytor där ask och olvon etablerar starka bestånd som hänsynsytor. I dessa miljöer kan man med fördel skapa korridorer mot skogsbilvägar samt röja fram värdväxterna var femte år. Detta är en billig och effektiv insats som kommer att gynna arten under många år.

Källor

Eliasson, C. U. 2008. Åtgärdsprogram för asknätfjäril 2007–2011 (*Euphydryas maturna*). Rapport 5858. Naturvårdsverket

Löf, A & Björklund, J-O. 2017. Miljöövervakning av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*). Fakta 2017:16. Länsstyrelsen i Stockholms län.

Löf, A & Björklund, J-O. 2018. Miljöövervakning av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*). Länsstyrelsen i Stockholms län. Ej publicerad.

Löf, A & Björklund, J-O. 2019. Miljöövervakning av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*). Fakta 2020:4. Länsstyrelsen i Stockholms län.

Lif, M & Björklund, J-O. 2020. Miljöövervakning av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*). F2021:5. Länsstyrelsen i Stockholms län.

Lif, M. 2021. Miljöövervakning av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*). F2022:xx. Länsstyrelsen i Stockholms län.

Nilsson, M. 2022. Miljöövervakning av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*). F2022:xx. Länsstyrelsen i Stockholms län.

Bilaga 1

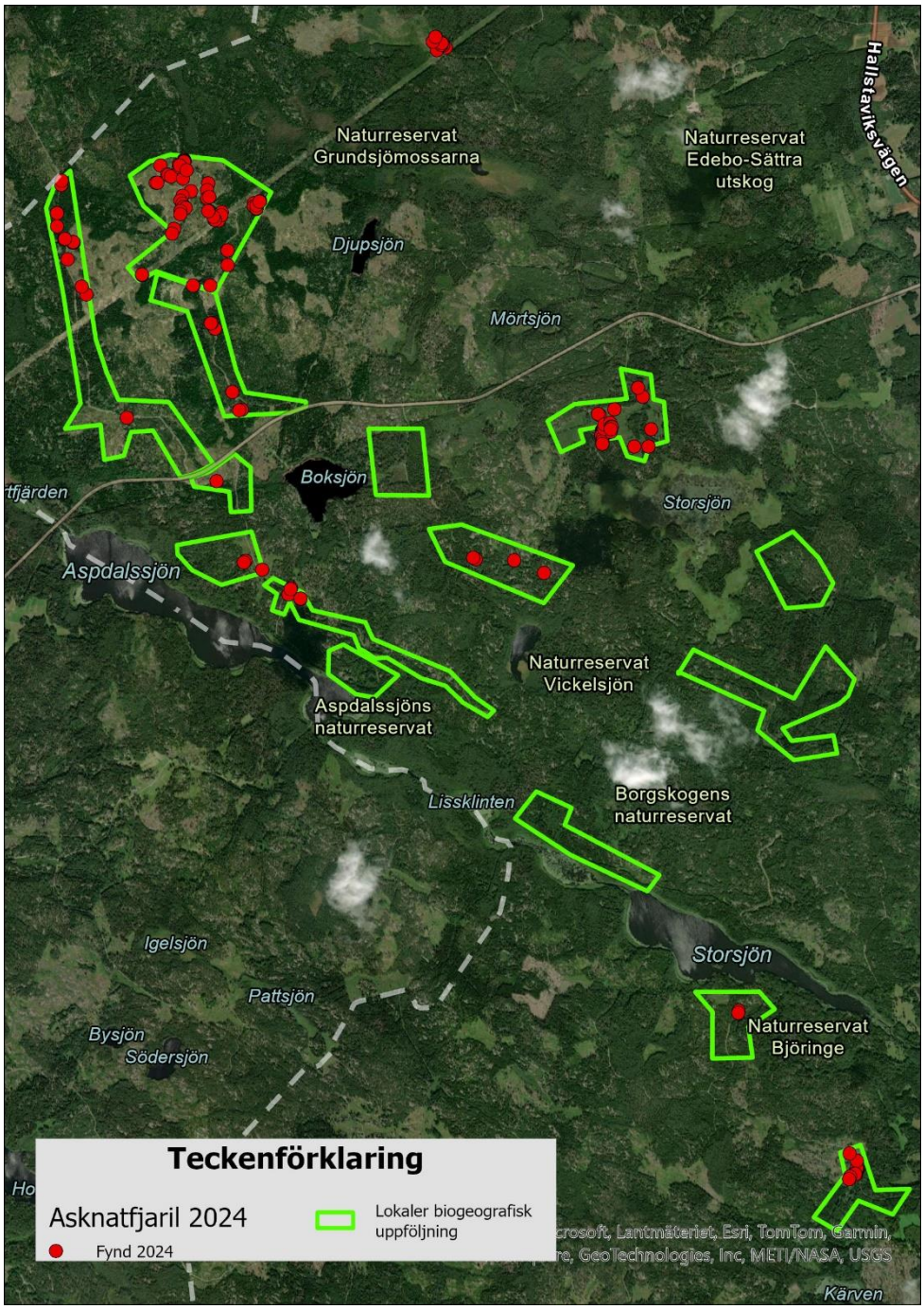

Figur 4. Fynd av larvkolonier av asknätfjäril 2024. Norra delen av undersökt område.

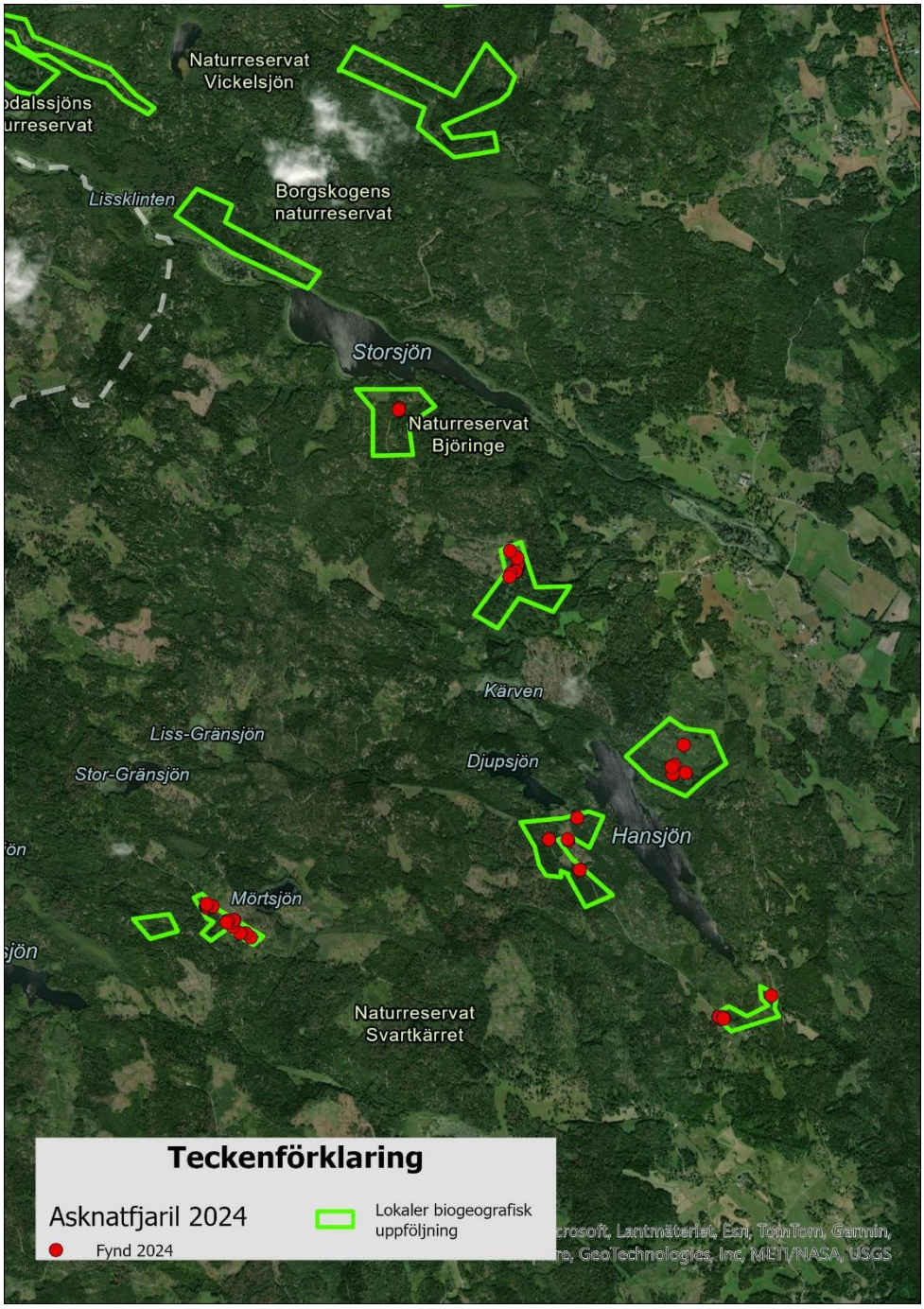

Figur 5. Fynd av larvkolonier av asknätfjäril 2022. Södra delen av undersökt område.

KONTAKT

Mer information kan du få av Länsstyrelsens enhet för naturskötsel
Tfn: 010-223 10 00
www.lansstyrelsen.se/stockholm

Utgivningsår: 2025
Författare: Ward Tamsyn (Naturföretaget) och Miguel Jaramillo (Länsstyrelsen Stockholm)
ISBN: 978-91-7937-357-3
Foto omslag: Ward Tamsyn (föreställer asknätfjärilslarver på ett blad av syren)